

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-117>

УДК 336.13:631.16

ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОВИРОБНИКІВ

FEATURES OF RESOURCE AND FINANCIAL SUPPORT OF PRODUCTION ACTIVITIES OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Галанець Володимир Васильовичкандидат наук з державного управління, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9348-6211>**Колодій Андрій Володимирович**кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9320-6379>**Halanets Volodymyr**

Lviv Polytechnic National University

Kolodiy AndriyStepan Gzhytskyi National University of Veterinary
Medicine and Biotechnologies of Lviv

У статті розглянуто проблеми ресурсного та фінансового забезпечення виробничої діяльності агровиробників. Перехід до механізмів ринкової економіки призвів до суттєвих кількісних і якісних змін у структурі ресурсного, фінансового забезпечення сільського господарства України. Реформування економічних механізмів в Україні відбувалося одночасно з демонтажем компонентів централізованої економіки. Не були створені необхідні умови для амортизації та компенсації негативних наслідків трансформацій. Найбільших втрат зазнав фінансовий сектор сільськогосподарського виробництва. Нові обставини економічного середовища були несприятливими і навіть агресивними стосовно сільськогосподарських підприємств. Основними труднощами, з якими стикаються агровиробники в Україні, вирішуючи питання ресурсного та фінансового забезпечення виробничої діяльності в аграрному секторі економіки є: обмежений доступ до позичкових ресурсів через високі відсоткові ставки та складні умови кредитування; нестача альтернативних фінансових інструментів; військові дії, руйнування сільськогосподарської інфраструктури, вилучення значного обсягу земель сільськогосподарського призначення через їх замінування, окупацію; недостатня державна підтримка; логістичні та інфраструктурні проблеми. Вирішення проблем виробничої діяльності агровиробників потребує комплексного підходу, навчання та перекваліфікації працівників, здійснення технологічної модернізації процесів у сільському господарстві, їх автоматизації, вирішення проблеми дефіциту кадрів у сільському господарстві.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, фінансово-економічна безпека, фінансування, сільськогосподарські виробники, фінансові інструменти, проблеми забезпечення, державні фінанси, економічний розвиток.

The article examines the problems of resource support for the production activities of agricultural producers. The transition to market economy mechanisms led to significant quantitative and qualitative changes in the structure of resource and financial support for agriculture in Ukraine. Reforming economic mechanisms in Ukraine took place simultaneously with the dismantling of components of the centralized economy. The changes introduced were unfortunately hasty, and therefore, for the most part, did not take into account existing opportunities. The necessary conditions were not created to amortize and compensate for the negative consequences of transformations. The financial sector of agricultural production suffered the greatest losses. The new circumstances of the economic environment were unfavorable and even aggressive towards agricultural enterprises. Reforming economic mechanisms took place simultaneously with the dismantling of components of the centralized economy. The

changes were hasty, and therefore, for the most part, the necessary conditions were not created to amortize and compensate for the negative consequences of transformations. The main difficulties faced by agricultural producers in Ukraine in solving the issue of resource support for production activities in the agricultural sector of the economy are: limited access to loan resources due to high interest rates and difficult lending conditions; lack of alternative financial instruments; military actions, destruction of agricultural infrastructure, equipment, warehouses, elevators, and other facilities, the restoration of which requires significant investments; withdrawal of a significant amount of agricultural land due to mining and occupation; insufficient state support; logistical and infrastructure problems due to rising energy prices; shortage of specialists in the agricultural sector. Solving the problems of agricultural producers' production activities requires a comprehensive approach, training and retraining of employees, development of training programs for new personnel, involvement in work in the agricultural sector, implementation of technological modernization of processes in agriculture, their automation, and solving the problem of personnel shortage in agriculture.

Keywords: resource provision, financial and economic security, financing, agricultural producers, financial instruments, supply problems, public finances, economic development.

Постановка проблеми. У комплексі ринкових трансформацій в Україні ресурсне забезпечення поточної діяльності та перспектив економічного розвитку сільськогосподарських підприємств є проблемою доволі відчутною і гострою. На результатах їхньої діяльності проявляється нестабільність господарської активності. Економічна, політична та безпекова ситуація сьогодні у світі та в Україні є достатньо складною, характеризується значним рівнем нестабільності. Її подальше погіршення все більш актуальним робить питання необхідності забезпечення фінансово-економічної безпеки сільськогосподарських підприємств нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ресурсного забезпечення, зокрема фінансування сільськогосподарських підприємств були предметом досліджень А. Васильєва [1], І. Демченко [2], Н. Коваль [3], М. Малика [4], І. Потапюк [7]. Поглиблення кризових явищ призводить до виникнення нових ризиків у процесах функціонування сільськогосподарських підприємств. Це зумовлює необхідність здійснення подальших досліджень та пошуку можливостей для забезпечення діяльності агровиробників.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення основних проблем забезпечення стабільності діяльності сільськогосподарських підприємств та пошук шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до механізмів ринкової економіки призвів до суттєвих кількісних і якісних змін у структурі ресурсного забезпечення сільського господарства України. Виникнення нових обставин економічного середовища загалом було несприятливим і навіть агресивним стосовно сільськогосподарських підприємств. Реформування економічних механізмів відбувалося одночасно з демонтажем

компонентів централізованої економіки. Внесені зміни нажаль були поспішними, і тому здебільшого не враховували існуючих можливостей. Не були створені необхідні умови для амортизації та компенсації негативних наслідків трансформацій.

Найбільших втрат зазнав фінансовий сектор сільськогосподарського виробництва. Щорічний дефіцит оборотних коштів для забезпечення нормального виробничого процесу становить 60 млрд. грн. у рослинництві та 45 млрд. грн. у тваринництві.

Агровиробники в Україні, вирішуючи питання ресурсного забезпечення виробничої діяльності в аграрному секторі економіки, стикаються з низкою проблем (рис. 1).

Основні труднощі становлять:

1) обмежений доступ до позичкових ресурсів через високі відсоткові ставки та складні умови кредитування. Ускладнює отримання банківських позик відсутність ліквідної застави та достатньої кредитної історії. Це стає серйозною перепорою для багатьох аграрних підприємств, особливо для дрібних фермерських господарств, які не мають достатньої кредитної історії або ліквідної застави;

2) нестача альтернативних фінансових інструментів, спричинена недостатнім розвитком ринку небанківського кредитування в агросекторі розвинені, що обмежує можливості залучення коштів через лізинг, факторинг або товарні кредити;

3) вплив воєнних дій, знищення та пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, руйнування техніки, складів, елеваторів та інших об'єктів, відновлення яких потребує значних інвестицій;

4) вилучення значного обсягу земель сільськогосподарського призначення через їх замінування, окупацію. Орієнтовний обсяг становить близько 2,1–2,8 млн. га. Це змен-

Рис. 1. Проблеми ресурсного забезпечення діяльності в аграрному секторі економіки

Джерело: розроблено авторами

шує можливі обсяги виробництва та доходи фермерів;

5) недостатня державна підтримка через обмеженість програм фінансової допомоги. Існуючі державні програми не завжди відповідають потребам агровиробників, особливо малих та середніх господарств;

6) складність доступу до грантів та субсидій через бюрократичні перепони та недостатню поінформованість потенційних отримувачів державної підтримки;

7) логістичні та інфраструктурні проблеми, спричинені зростанням тарифів на енергоносії, підвищенням вартості транспортування. Ускладнена логістика збільшує витрати агровиробників. Багато сільськогосподарських підприємств використовують застарілу інфраструктуру, морально та фізично застаріле обладнання, що знижує ефективність виробництва;

8) кадровий дефіцит. Значна міграція населення, особливо з сільських територій, призводить до нестачі фахівців у галузі сільського господарства.

Певні заходи щодо вирішення проблеми обмеженого доступу до позичкових ресурсів через високі відсоткові ставки та складні умови кредитування частково вирішуються завдяки провадженню державних програм підтримки сільськогосподарських виробників. Так, державні програми для підтримки аграріїв в Україні під час війни відіграють вирішальну роль для забезпечення продовольчої безпеки.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, 951 агропідприємство за

різними програмами з початку року залучило на розвиток 5 млрд. грн. банківських кредитів. Господарств, які беруть участь у державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%» налічується 549 одиниць, їх у 2024 р. профінансовано на 2,3 млрд. грн. Із них 491 господарство (89,4%) зареєстроване в Державному аграрному реєстрі (ДАР) із обсягом залучених кредитів близько 2 млрд грн (87,2%). З 1 січня 2025 р. кредити пролонгуються сільгоспвиробникам за умови, що вони зареєструвалися у ДАР згідно програми «Доступні кредити 5-7-9%». За цією програмою отримали кредити: у Київській області - 48 господарств на суму 243,1 млн. грн., Одеській області - 41 господарство на суму 208,8 млн. грн., Кіровоградській - 55 господарств на суму 181,1 млн. грн., Чернігівській - 35 господарств на суму 175,5 млн. грн., Сумській - 17 господарств на суму 164,4 млн. грн., Вінницькій - 47 господарств на суму 153,9 млн. грн., Дніпропетровській - 36 господарств на суму 144,2 млн. грн., Харківській - 26 господарств на суму 120,5 млн. грн [6].

На думу експертного середовища, для досягнення стійкого зростання сільськогосподарського виробництва потрібні інвестиції в розмірі 5–7 млрд. доларів щорічно протягом щонайменше 5 років. Розширення доступу до банківських кредитів може забезпечити надходження необхідного обсягу ресурсів.

Кредити є одним із найважливіших інструментів забезпечення фінансової стійкості та розвитку сільськогосподарських підприємств. Саме кредитування допомагає зменшити ризики платоспроможності та вироб-

ничі витрати, забезпечити фінансування, необхідне для діяльності сільськогосподарських підприємств. Ефективне кредитування сприяє забезпеченню належного рівня конкуренції на ринку, що веде до формування системи стабільного та диверсифікованого сільськогосподарського виробництва на рівних умовах для всіх учасників ринку, є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку аграрної галузі.

Військові дії в Україні спричинили значні втрати та пошкодження сільськогосподарської інфраструктури. За оцінками Київської школи економіки (KSE), непрямі втрати аграрного сектору України можуть досягти \$83 мільярдів до кінця 2025 року, головним чином через зменшення врожаїв. Зокрема, втрати в рослинництві оцінюються в 46,5 млрд. дол. США, що пов'язано зі скороченням посівних площ та змінами в технологіях виробництва, які впливають на врожайність. Крім того, через мінування територій Україна втрачає понад 11 млрд. дол. США щорічно в ВВП. Мінні поля створюють небезпечні зони, що обмежують експорт та зменшують податкові надходження. Станом на вересень 2024 року, близько 139,3 тис. км² були заміновані, що перевищує площу Англії. Приблизно 2,5% орних земель стали непридатними для використання через мінування, що негативно впливає на аграрний експорт. Загалом, втрати аграрного сектору України оцінюються в 10,3 млрд. дол. США, що включає пошкодження та знищення сільськогосподарської техніки, складів, елеваторів та інших об'єктів інфраструктури [5].

Руйнування важливих об'єктів значно ускладнює агровиробництво та експорт продукції. Для вирішення цієї проблеми можна застосовувати комплексний підхід, що включає державні, приватні, міжнародні та технологічні рішення.

Відновлення агросектору потребує реалізації низки ключових напрямів, які охоплюють підтримку з боку держави, залучення міжнародних ресурсів, розвиток транспортної логістики, впровадження сучасних технологій та активну участь місцевих громад.

1. Державна підтримка та відновлення. Український уряд відіграє ключову роль у відновленні інфраструктури. Для цього можуть бути використані цільові державні програми та гранти, які сприятимуть фінансуванню аграріїв, що постраждали внаслідок війни. Важливими є також пільгове кредитування, що забезпечить довгострокові кредити під низькі відсотки для швидкого відновлення

складів, переробних заводів та технічних потужностей, а також страхування ризиків, зокрема введення програм страхування від військових загроз, що зробить інвестиції в агросектор привабливішими. Окрему увагу слід приділити спрощенню бюрократичних процедур, що скоротить терміни відновлення інфраструктури.

2. Залучення міжнародної допомоги та інвестицій. Враховуючи масштаб руйнувань, відбудова потребує значних міжнародних ресурсів, зокрема грантів і кредитів від таких організацій, як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, МВФ. Додаткову підтримку можуть надати міжнародні партнери, такі як ЄС, США, Канада, які здатні виділяти кошти, техніку або матеріали. Важливо також сприяти іноземним інвестиціям шляхом спрощення умов для міжнародних компаній, що дозволить залучити приватний капітал у розвиток аграрної інфраструктури.

3. Відновлення транспортної логістики. Пошкоджені дороги, мости та залізничні станції значно ускладнюють перевезення зерна та інших аграрних товарів. Одним із вирішень є будівництво нових транспортних шляхів у західних регіонах, що дасть змогу експортувати продукцію через порти сусідніх країн, зокрема Румунії та Польщі. Важливим напрямом є розвиток залізничної інфраструктури для перевезення великих обсягів вантажів, а також розширення альтернативних експортних маршрутів, зокрема через річкові та морські порти, наприклад Дунай.

4. Використання сучасних технологій. Серед перспективних рішень – будівництво модульних елеваторів, тобто мобільних зерносховищ, які можна швидко розгорнути в безпечних регіонах. Також ефективним є застосування дронів технологій для моніторингу стану посівів, ідентифікації пошкоджень полів і оцінки рівня втрат. Додаткові можливості відкривають агроінновації, зокрема впровадження розумного землеробства, вирощування стійких до посухи культур та використання автономної техніки.

5. Децентралізоване відновлення та залучення місцевих громад. Місцеві громади можуть відігравати значну роль у відновленні сільськогосподарської інфраструктури, зокрема шляхом створення кооперативів фермерів для спільного використання техніки та зберігання продукції. Важливим напрямом є підтримка малого фермерства через надання грантів, що сприятиме розвитку локальних виробництв. Окрему увагу необхідно приді-

лити розмінуванню сільськогосподарських земель, що дозволить безпечно відновлювати аграрну діяльність.

Вирішення проблеми пошкодженої сільськогосподарської інфраструктури в Україні потребує комплексного підходу, що включає як короткострокові, так і довгострокові заходи.

Важливими заходами, необхідними до реалізації у короткостроковій перспективі є: прискорене розмінування сільськогосподарських земель із залученням міжнародних партнерів, застосування сучасних технологій (дронів, роботизованих систем), відновлення критичної інфраструктури, ремонт та будівництво елеваторів, складів, логістичних центрів, відновлення енергопостачання для забезпечення роботи агропідприємств, запровадження державних програм компенсації для фермерів, які втратили врожай через заміновані території, фінансова підтримка аграрного сектору через надання державних та міжнародних грантів для постраждалих фермерів, впровадження новітніх технологій у зберіганні та переробці сільськогосподарської продукції.

Серед необхідних до реалізації у довгостроковій перспективі заходів варто звернути увагу на: будівництво сучасних зерносховищ і логістичних хабів; реформування земельної політики, впровадження програм з рекультивації пошкоджених земель, використання технологій точного землеробства для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва; поглиблення співпраці з ЄС щодо експорту та підтримки аграріїв.

Заходи, спрямовані на відновлення та модернізування аграрного сектору, дозволять підвищити його стійкість до майбутніх викликів та забезпечити продовольчу безпеку України.

Розглядаючи питання дефіциту кадрів у сільському господарстві, спричиненого військовими діями, варто відмітити надзвичайно негативний вплив на виробництво та економічну стабільність галузі. Кількість офіційно працевлаштованих осіб в Україні зменшилася з 11,5 млн. осіб у 2021 році до 9 млн. осіб у 2023 році. Для досягнення сталого зростання ВВП на 7% щорічно до 2030 року країні необхідно ще близько 4,5 млн. працівників.

У галузі сільського господарства у 2024 році дефіцит працівників у сільському господарстві України досяг 3 млн. осіб. Унаслідок дефіциту працівників у сільському господарстві аграрні підприємства змушені зменшувати обсяги виробництва або навіть припиняти діяльність. Наявні працівники змушені виконувати біль-

ший обсяг роботи, що призводить до перевтоми та зниження продуктивності.

Можливими напрямками вирішення цієї проблеми може стати навчання та перекваліфікація працівників, розробка програм підготовки нових кадрів, зокрема залучення жінок та молоді до роботи в аграрному секторі, здійснення технологічної модернізації процесів у сільському господарстві, їх автоматизації для зменшення залежності від людського фактора. Вирішення проблеми дефіциту кадрів у сільському господарстві України потребує комплексного підходу, що включає державну підтримку, інвестиції в освіту та технології, а також створення привабливих умов праці для залучення нових спеціалістів.

Вирішення проблеми фінансового забезпечення агровиробників України є актуальною через наслідки війни, руйнування інфраструктури, обмежені можливості експорту та високу вартість ресурсів. Для вирішення цієї проблеми необхідно використовувати комплексний підхід, що включає державну підтримку, залучення міжнародних ресурсів, розвиток фінансових інструментів і впровадження інноваційних механізмів фінансування.

Державна підтримка повинна включати систему надання доступних позик, грантів на розвиток фермерських господарств (зокрема на закупівлю техніки, насіння, добрив), фінансування розвитку сільськогосподарських кооперативів, які об'єднують малих виробників для спільного використання техніки, зберігання продукції та збуту.

Заходи із забезпечення пільгового кредитування та реструктуризації боргів мають передбачати:

- надання кредитних канікул з метою надання можливості аграрним підприємствам відтермінувати виплати за кредитами;
- надання гарантій від держави, коли саме держава виступатиме гарантом за кредитами агровиробників перед банками;
- створення спеціального фонду відновлення агросектору за рахунок фінансування із держбюджету, міжнародних донорів та інвестиційних фондів.

Поряд із зазначеними напрямками варто згадати про необхідність оптимізації фінансової діяльності агровиробників за рахунок:

- зниження витрат через ефективне управління ресурсами (оптимізація використання добрив, води, техніки);
- впровадження цифрових технологій для точного землеробства з метою зменшення витрат на вирощування культур;

– диверсифікація діяльності шляхом розвитку додаткових напрямів бізнесу (переробка продукції, агротуризм, продаж біогазу, біодизель).

Висновки. Для вирішення проблем ресурсного та фінансового забезпечення виробничої діяльності агровиробників необхідна розробка комплексних заходів, які повинні передбачати спрощення доступу до фінансування, модернізацію інфраструктури, провадження політики державної підтримки та навчання кадрів, підвищення престижності та оплати праці фахівців у галузі сільського господарства.

Державна підтримка, міжнародні інвестиції, розвиток логістики, сучасні технології та активна участь місцевих громад дозволять ефективно відновити аграрний сектор і забезпечити його сталий розвиток у майбутньому.

Зміна траєкторії розвитку у напрямку економічного розвитку неможлива без об'єктивної оцінки домінуючих чинників впливу та виявлення сприятливих можливостей для стабілізації фінансових процесів, оперативне використання яких забезпечує прийнятний рівень фінансової адаптивності для формування і розвитку ресурсного, фінансового потенціалу аграрного сектору вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильєв А. А. Фінансова безпека аграрних підприємств України в умовах правового режиму воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-63>.
2. Демченко І. В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання. URL: http://www.napks.edu.ua/library/com-pilations_vak/nvfbi/2010/2/p_43_46.pdf (дата звернення: 19.03.2025).
3. Коваль Н. І., Радченко О. Д. Фінансовий аналіз рейтингу аграрного розвитку регіонів України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2(60). С. 67–79. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-2-5.
4. Малик О. В. Сучасна парадигма забезпечення фінансової безпеки підприємств за умов глобалізації та членства у СОТ. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Економічні науки: науковий збірник*. 2014. № 2. С. 343–350.
5. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/> (дата звернення: 17.03.2025).
6. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/258445.html (Опубліковано 07 лютого 2025 р.; дата звернення: 15.03.2025).
7. Potapyyuk I. P. Theoretical and methodological foundations of the formation of the mechanism for ensuring the economic security of the enterprise. *Economic Forum. Lutsk: Research Institute of Lutsk National Technical University*, 2020. No. 4. P. 125–130.

REFERENCES:

1. Vasylijev, A. A. (2022). Finansova bezpeka ahrarykh pidpryyemstv Ukrayiny v umovakh pravovoho rezhymu voyennoho stanu [Financial security of agricultural enterprises of Ukraine under the legal regime of martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (45). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-63>
2. Demchenko, I. V. (2010). Stratehichne upravlinnya finansovoyu bezpekoyu sub'yekta hospodaryuvannya [Strategic management of the financial security of an economic entity]. Retrieved March 19, 2025, from http://www.napks.edu.ua/library/com-pilations_vak/nvfbi/2010/2/p_43_46.pdf
3. Koval, N. I., & Radchenko, O. D. (2022). Finansovyi analiz reitynhu ahrarynoho rozvytku rehioniv Ukrayiny [Financial analysis of the rating of agricultural development in Ukraine's regions]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannya nauky i praktyky*, (2)60, 67–79. <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-2-5>
4. Malyk, O. V. (2014). Suchasna paradyhma zabezpechennya finansovoyi bezpeky pidpryyemstv za umov hlobalizatsiyi ta chlenstva u SOT [The modern paradigm of ensuring the financial security of enterprises under globalization and WTO membership]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky: naukovyi zbirnyk*, (2), 343–350.
5. Kyiv School of Economics. (n.d.). Retrieved March 17, 2025, from <https://kse.ua/ua/>
6. Press Service of the Apparatus of the Verkhovna Rada of Ukraine. (2025, February 7). Retrieved March 15, 2025, from https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/258445.html
7. Potapyyuk, I. P. (2020). Theoretical and methodological foundations of the formation of the mechanism for ensuring the economic security of the enterprise. *Economic Forum*, (4), 125–130.